

MIRANT EL FUTUR DES DE LA COOPERACIÓ INTERNACIONAL

La tan mencionada ajuda pel desenvolupament

Ximena de la Barra
24/04/2006
www.voltairenet.org

Abans de ser esperançador amb una mirada cap al futur, s'ha de conèixer la realitat. I la realitat de la cooperació internacional és fonamentalment perversa, i per això s'ha de canviar. Però no es pot generalitzar. Hi ha donants solidaris, que compleixen amb els seus compromisos, sense l'existència dels quals n'hi hauria molts que estarien pitjor.

A nivell global, la cooperació oficial al desenvolupament significa poc respecte el desenvolupament dels pobles comparat amb els efectes negatius d'altres polítiques nacionals i internacionals.

Seria moltíssim millor tenir un comerç just que una cooperació al desenvolupament injusta, minvada, lligada a l'ajust estructural, als interessos econòmics dels propis donants i en molts casos al fonamentalisme religiós. En subsidis agrícoles el món gasta 350 mil milions de dòlars [1], quasi el 600% més dels 68 mil milions que es gasten en cooperació al desenvolupament [2]. Contribueix a posar en context els escassos munts de la cooperació internacional al comparar-los amb més de 125 mil milions de dòlars anuals de les remeses dels emigrats [3]. Tot i que no em refereixo a ells com a fons de cooperació al desenvolupament sinó com a fons d'ajuda humanitària familiar davant el desastre provocat per l'ajust estructural.

No es pot parlar de cooperació al desenvolupament sense parlar de deute. En la primera es gasta 68 mil milions de dòlars anuals en comparació amb els 370 mil milions de dòlars que gasten els països en desenvolupament en servir el deute [4]. En molts països es gasta més en servei del deute que en serveis bàsics pel desenvolupament de les persones com l'educació i la salut. Només Amèrica Llatina deu 780 mil milions [5], i mentre més paga més deu.

Tampoc es pot parlar de cooperació al desenvolupament sense parlar de la despesa militar. S'han de comparar els 68 mil milions de dòlars de la cooperació amb el trilió que s'utilitza en despesa militar [6]. El 47% de la despesa militar mundial correspon a EUA [7]. S'ha arribat a la perversitat de destruir primer amb la despesa militar per reconstruir després amb la despesa en cooperació al desenvolupament. Similar a aquells que insereixen virus als nostres ordinadors per després vendre'ns els antivirus. Així les grans transnacionals guanyen dues vegades. Destruint i construint. Com de millor seria el món al revés, si es gastés un trilió en cooperació al desenvolupament i només 68 bilions en defensa.

De la mateixa manera, no es pot parlar de cooperació al desenvolupament sense parlar de l'ajust estructural. Amb la mà petita i suau s'alleugereix la pobresa però amb la mà

gran i criminal, es lliga les mans dels governs. Inclús s'argumenta que els països en desenvolupament no tenen capacitat d'absorbir major quantitat de cooperació. La realitat és que de ser això efectiu, és el propi ajust estructural el que hauria destruït aquestes capacitats.

També és oportú entendre que la cooperació al desenvolupament és un assumpte de justícia i no de caritat. No s'ha d'oblidar sobre quines espatlles es va forjar el desenvolupament dels països industrialitzats. Per això més aviat s'ha de preguntar-se: qui deu i qui paga?

L'antic compromís, infinitament reiterat dels països desenvolupats de destinar el 0,7% del seu PIB a la cooperació no es compleix. En aquests moments no supera el 0,2%, menys d'un terç d'allò acordat [8].

Hi ha qui calculen que aquest 0,2% es redueix a la meitat si se li descompten els munts subjectes a doble comptabilitat, els sobrepreus, els que es filtren per ineficiències, inutilitats, subministres lligats al país donant, alts costos administratius, descoordinació, i un llarg etc. [9] Hi ha excepcions, ja ho he dit, països conscients, com ho són els països nòrdics, que superen el compromís [10]. Agreuja la situació de que els països que menys compleixen, EUA i Japó són els que major PIB tenen i per consegüent les sumes en qüestió serien significatives. EUA està en el 0,1% [11], o sigui, una setena part dels que li correspon i una desena part del que entrega Noruega. Recentment ha augmentat el volum de la seva cooperació, però ha estat perquè ha agregat fons per reconstruir Afganistan i Iraq.

L'escassetat dels fluxes al desenvolupament s'agreuja amb les diferències substancials entre el que es compromet i el que finalment desemborsa i amb la volatilitat dels fluxes de la cooperació que impedeix la planificació i programació del seu bon ús.

Tampoc es compleixen els acords polítics respecte al destí de l'assistència al desenvolupament. Aquella destinada als països més pobres, enlloc d'augmentar ha disminuït. Les quantitats destinades als serveis bàsics només constitueix la meitat d'allò acordat. Les quantitats destinades a l'educació, sector que com s'ha conclòs, limita la transmissió intergeneracional de la pobresa, no ha augmentat. Les Fites del Mil·lenni a les que tots s'han compromès, no han canviat les tendències en l'ajuda al desenvolupament i no es compliran [12]. La Iniciativa de reducció del deute als països més endeutats, no dóna bons resultats. Els requisits de postulació i les condicionalitats que s'imposen limiten la utilitat d'aquest mecanisme. La necessitat de recórrer a nou endeutament tan aviat com s'acaba el finançament de la Iniciativa, ha demostrat la seva poca sostenibilitat.

Bolívia és l'únic país Sudamericà que ha qualificat per rebre-la. Però per qualificar ha de seguir pagant les quantitats no eliminades. És així com tot i haver estat subjecte d'alleugeriment al deute, encara ha de seguir destinant un 20% del seu pressupost públic en pagaments als seus creditors [13]. L'anunci amb bombo i platets per part del G8 respecte la decisió de cancel·lar el deute, no és més que una cortina de fum. S'hi amaga el fet de que aquesta cancel·lació es farà només per alguns països i sota condicionalitats draconianes que serveixen perquè les transnacionals intensifiquin el saqueig.

Encara no hi ha decisió respecte l'origen dels fons a utilitzar. De moment, el diner que s'hi destina es resta del que es destina a la cooperació al desenvolupament. Només es cancel·laran 54 mil milions dels 2.4 trilions que constitueix el deute del món en desenvolupament [14]. Deute en gran part il·legítim del qual en són corresponsables els

creditors. Pel demés, al G8 no li convé acabar amb el deute que ha estat l'instrument privilegiat per mantenir la dependència i el garantir el servilisme dels països endeutats als interessos dels creditors.

Amèrica Llatina és la regió del món que rep proporcionalment menys ajuda al desenvolupament i on aquesta segueix decreixent. Va passar de ser un 13,6% de la total mundial al 1993 a un 11,6% al 2003. Espanya és de lluny el principal donant, seguit dels Països Baixos [15]. Tot i que ambdues decreixen. Però a mesura que la cooperació al desenvolupament decreix, l'ajuda militar d'EUA a Amèrica Llatina creix. De 3,4 milions de dòlars l'any 2000, ha augmentat el 340% i actualment és de 122 milions. El Salvador, aquell país Pulgarcito, sinistrament, és el que més rep [15]. No hi ha dubte de que se'l prepara per un rol regional.

Convé recordar el debilitament intencional del multilateralisme, única fórmula capaç de frenar el risc de la utilització de la cooperació com un negoci. El multilateralisme també és capaç d'enfocar-se en problemes de desenvolupament que traspassen les fronteres com les epidèmies, la gestió ambiental, etc. Permet a més la utilització comuna d'un pool de recursos tècnics que difícil i costosament podrien reunir cadascun dels donants i a més ofereix un major grau de neutralitat. Un altre aspecte negatiu és la descoordinació entre els donants tan respecte al destí de l'ajuda, la duplicació d'esforços, les metodologies utilitzades, i els procediments administratius. Aquesta situació, que és vàlida tan per la cooperació no-governamental com la bilateral i la multilateral, condueix no sols a la pèrdua de l'efectivitat sinó també a la pèrdua de recursos.

Igualment negatiu és el recolzament a projectes puntuals enlloc d'a les estructures generadores de desenvolupament. Al desvincular-se d'elles, el resultat és la falta de replicabilitat i sostenibilitat dels projectes. Per altra banda, la cooperació puntual tendeix a atendre els símptomes i no les arrels del problema, cosa que és perfectament legítima quan es tracta de la cooperació humanitària, però deixa de ser-ho quan es tracta de la cooperació al desenvolupament. En aquest sentit, no n'hi ha prou amb que la cooperació al desenvolupament contribueixi a alleugerir els efectes de l'injust ordre mundial sinó que a més ha de contribuir a canviar-lo. Correspon, en conseqüència, buscar el canvi tan en allò intern als països en desenvolupament com en la política pública dels països industrialitzats i molt especialment en els dictàmens de les Institucions Financeres Internacionals. Per altra banda, si l'acció puntual no aconsegueix produir canvis a nivell nacional, menys podrà fer-ho en l'àmbit de la integració ni en l'àmbit global des d'on sorgeixen bona part de les causes dels problemes.

La ben intencionada ajuda al marge de la Cooperació Oficial al Desenvolupament sol plantejar-se en contraposició als governs, tot i que sens dubte, en alguns casos, justificadament. Tot i així són els estats els únics capaços de mobilitzar el volum dels fons necessaris per reduir les disparitats i apropar-se a universalitzar les fites aconseguides. També són els estats els únics capaços de revertir les disparitats. Vinculem aleshores aquesta realitat negativa de la cooperació internacional a les perspectives futures positiva dels processos d'integració. Aprofitem aquest moment propici per parlar de la integració alternativa ja que a partir de la Cimera de la OEA a Mar del Plata es produeix un tomb històric en el procés d'integració:

- Per primera vegada, EUA ha estat confrontat a la OEA, organisme de la seva pròpia creació.
- El Consens de Washington, que va imposar polítiques ignominioses -artífex de la

pobresa i de les disparitats que tristament caracteritzen la regió- s'ha defenestrat, i amb això es reconeix a l'Estat -destruït sistemàticament pel Consens de Washington- com l'ens regulador per excel·lència en contraposició a la mà invisible del mercat.

- Els moviments socials han conquerit el seu protagonisme en els processos polítics. Ja no són més muts testimonis de l'espoli, silenciats pels càstigs brutals de les dictadures sense les quals la imposició de l'ajust estructural no hauria prosperat. Els moviments indígenes s'integren i defensen el seu territori i els seus recursos i deposen als governs que no els representen.

- Sorgeixen les propostes d'integració i de cooperació solidàries com l'ALBA, que és la integració dels pobles -no dels capitals, i les propostes de comerç just- d'intercanvi compensat -en contraposició al lliure comerç que només li convé als més forts. La integració ja no és més un assumpte de governs més o menys entreguistes. És un assumpte dels pobles. La cooperació al desenvolupament també podria ser-ho. Noves iniciatives ja siguin d'integració o de cooperació o iniciatives conjuntes en diferent grau de concreció ens permeten una mirada esperançadora. La Integració Regional traspasa les barreres de la integració només en allò comercial i s'encamina per la senda solidària. De fet, la integració solidària tanca en sí mateixa, el concepte de cooperació. L'ALBA, la mare de totes les iniciatives, no és la única d'aquestes iniciatives, i en menciono algunes:

- La claredat respecte la urgència per la definició d'una agenda de desenvolupament pròpia per la regió que respongui a les realitats i demandes pròpies i no una agenda imposada per altres, a sang i foc, com ho ha sigut el Consens de Washington. Una agenda que doni substància a la integració.

- De la mateixa manera sorgeix la claredat respecte la necessitat de plans de desenvolupament propis en cadascun dels països en contraposició a les Estratègies per la Reducció de la Pobresa, demandades i manipulades pel Banc Mundial. Plans dins dels quals sigui possible inserir coherentment els esforços de cooperació internacional i fer-la més rellevant. Ambdós servirien d'agenda compartida a potencials coordinadores d'assistència al desenvolupament tan multilateral com bilateral i no-governamental.

- La proposta d'una Carta Social de les Amèriques, com a base per una Amèrica Llatina lliure i integrada, que inclou conceptes com el control social de la gestió pública, els drets dels indígenes, i el dret al treball i a la protecció social -promoguda per Veneçuela, com a resposta a la Carta Democràtica de la OEA- instrument de dominació política. Constitueix una nova forma d'entendre el desenvolupament que sens dubte contribuirà a definir un nou estil de cooperació.

- La creació de la Comunitat Sud-americana de Nacions per la integració, no només comercial sinó que també política, social, d'infraestructura i energètica, que contribueixi a la visió integral, multisectorial que ha de tenir la cooperació al desenvolupament.

- La creació d'un club de deutors per enfrontar-se junts al poderós club dels creditors per negociar el deute i disminuir els drenatges financers Sud-Nord. El bon us del deute disminueix el poder del Banc Mundial i del Fons Monetari Internacional per empobrir-nos, desestabilitzar-nos i disgregar-nos.

- La creació de Fons d'Ajust Estructural per compensar les deficiències de la institucionalitat internacional i finançar els processos d'ajust derivats de l'obertura comercial.

- La creació d'un Fons Monetari Regional com a mecanisme de finançament complementari al del Fons Monetari Internacional, per proveir assistència ràpida i incondicional en determinats casos com les crisi monetàries per contagi.
- El sorgiment de l'enfocament de drets humans al desenvolupament que implica orientar la cooperació al desenvolupament amb els principis continguts en els instruments de drets humans. Implica treballar de forma dual: per una banda contribuint a reforçar les capacitats dels garants de drets -principalment l'Estat i per altra, reforçant les capacitats de la demanda de drets- la societat civil. Implica ocupar-se de contrarestar les causes a més d'alleugerir els símptomes dels problemes i amb això, ocupar-se també de la política pública, de la fiscalitat i de la política pressupostària. Implica treballar decididament en contra de l'exclusió i les disparitats. Obliga a tenir una visió integral, intersectorial i sistèmica. La visió sistèmica definitivament traspassa les barreres nacionals.
- La creació d'una Organització de Cooperació Sud-Sud per combatre la pobresa i l'exclusió i per evitar la interessada imposició d'agendes per part de la cooperació Nord-Sud.
- Integració Energètica del Sud amb Pdvsa i Petrobras al capdavant per constituir Petroamerica.
- La creació de Telesur per contrarestar la dependència als conglomerats mediàtics transnacionals de desinformació, amb interessos oposats als de la Regió, recolzament fonamental a tot procés d'integració i desenvolupament.
- La creació de la Universitat del Sud.
- La creació a Cuba d'un veritable viver que genera metges pels exclosos de la Regió i la Operació Miracle que torna la visió a llatinoamericans pobres. Aquesta és la integració solidària. Aquesta és la veritable cooperació entre els pobles.

Però ens haurem de mantenir atents. Sorgeixen iniciatives de TLC amb Europa, i es considera a la Cimera Iberoamericana com un mecanisme d'integració i de cooperació que exclou als EUA i integra a Cuba, tan injustament marginada. Tot i així, les empreses espanyoles i europees no són més angelicals que les nord-americanes. La cooperació al desenvolupament igualment està al seu servei, sotmesa als seus interessos comercials. Finalment, un tema central tan per la integració com per la cooperació al desenvolupament són les assimetries entre països i les disparitats dins dels països. És la característica que lamentablement ens distingeix negativament de les altres regions.

Les assimetries tenen conseqüències en la distribució de costos i beneficis de la integració entre els països i haurien de tenir conseqüències en la distribució de la cooperació al desenvolupament. Mentre més nombroses i marcades les assimetries, menor el benefici col·lectiu, regional de la integració. Mentre més marcades les disparitats en els països, major dificultat per erradicar la pobresa i perquè la cooperació al desenvolupament resulti fructífera. La viabilitat dels processos d'integració depèn en gran mesura de l'ús que es faci de les assimetries entre països. De la mateixa manera, la integració nacional és fonamental per aconseguir la integració regional. Resoldre les disparitats intranacionals resulta ser, en conseqüència, un tema inevitable tan per la integració regional com per la cooperació al desenvolupament. Amèrica Llatina ostenta la pitjor distribució d'ingressos del món. La tasca és immensa!

Allò invers també és vàlid. Ja ho assenyalava Fidel Castro al pronunciar-se respecte l'intercanvi desigual. "No es pot parlar de solidaritat en el sí del poble si no es crea al mateix temps la solidaritat entre tots els pobles" [16]. Per això és que no procedeix buscar la competitivitat d'un país respecte a altres com ho pretén el neoliberalisme imperant. El que procedeix és la recerca de la competitivitat sistèmica -del conjunt de països- per apropar-se a l'ideal Bolivarià de la Pàtria Gran. Per això, és imprescindible superar el neoliberalisme desintegrador i generador de disparitats.

La integració i la cooperació internacional solidàries, es transformen en instruments de justícia al compensar assimetries i disparitats.

NOTES

[1] Servicio de Noticias del Banco Mundial, Entrevista a James Wolfensohn, Presidente del Banco Mundial, a Berliner Zeitung, 10 de Febrero 2005

[2] Organización de Cooperación y Desarrollo Económico (OECD), DAC Journal, Development Co-operation – Informe 2004. S'ha d'anotar que aquesta xifra està recentment engrandida a causa dels fons que es destinen a la reconstrucció de l'Iraq i Afganistan.

[3] Proceedings of the International Technical Meeting on Measuring Migrant Remittances, World Bank, January 24-25, 2005

[4] Eric Toussaint, president del Comitè per l'Anulació del Deute del Tercer Món (CADTM) en declaracions a La Jornada de México, 11/6/2005

[5] Banco Mundial, 2005, World Development Indicators, xifres per 2003

[6] David Flickling, entrevista a James Wolfensohn "World Bank Condemns Defense Spending" The Guardian, February 14 2004, United Kingdom, 2004

[7] Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Informe Anual 2004

[8] Organización de Cooperación y Desarrollo Económico (OECD), DAC Journal, Development Co-operation – Informe 2004

[9] ActionAid Internacional USA, www.actionaidusa.org, Real Aid: An Agenda for Making Aid Work

[10] OECD, op.cit.).

[11] ídem

[12] de la Barra, Ximena, ¿Quién Debe y quien Paga? Publicación en proceso, Special Issue: Critical Sociology, Neoliberal Crises And The Resurgent Left In Latin America, Brill Academic Publishers, Inc.Linden, The Netherland

[13] PNUD, Informe de Desarrollo Humano 2005

[14] Jubileo Sur/Americas, www.jubileesouth.org

[15] OECDE, op cit.16 Frida Berrigan and Jonathan Wingo, The Bush Effect, World Policy Institute, 2005

[16] Fidel Castro Ruz, Discurs pronunciat a l'acte de masses de Katowice, Polònia, 7 de Juny de 1972